Punktnedslag i livsløpet

Bok lyrikk

Cecilie Cottis Østreng
Mingvasevann
Tiden forlag

Nye dikt fra fjorårets debutant. Med minner som ikke alle er like minneverdige.

Cecilie Cottis Østreng følger i sin nye bok et diktjeg gjennom ulike stadier i livet, barndom, ungdom og voksenliv. Det er ikke et så uvanlig prosjekt, men Østreng ønsker å være mer aldersspesifikk enn som så: Kapitlene i boken heter 5, 16, 19, 22, 25, 40 og 45, og angir da alder. Lenger enn til 45 kommer vi ikke, men forklaringen ligger vel her i at Østreng er født i 1967. Hvis det da er seg selv hun skriver om. For ved å vektlegge alder i så sterk grad, søker hun trolig også det allmenne, og flere dikt risser opp episoder som nok vil kunne vekke gjenkjennelse for flere.

5-åringen går i barnehage, er på sklia, brekker skituppen på en skitur, ser en hoggorm. 16-åringen spør etter bilsyketabletter, 19-åringen er redd for å bli gravid, 25-åringen har en partner og drar på feriereiser, muligens er det kommet et barn til.

Men det er også noen problemer med disse aldersnedslagene. For eksempel blir tekstene i alderskapitlene 19, 22 og 25 ganske like hverandre og ikke preget nok av den aktuelle alderen. Og barndomsscener dukker opp i mange av bolkene, ikke bare i alderskapitlet 5. En større innvending er at minnene ofte hverken er så eksepsjonelle eller språklig spenstige. Østreng bruker lite rytmer og klanger og er heller ingen verselinjedeler av rang. Det er bildespråket og tettheten som gjør tekstene til lyrikk. Men her tar det av og til fyr, spesielt når det er det seksuelle som skildres.

Tvetydig

Flere sexscener virker helt å være på mannens premisser, mannen som tømmer seg, gjerne under påvirkning av alkohol. Det er noe ubehagelig over dette, men samtidig ligger det en tvetydig fascinasjon i tekstene som gjør det til noe annet enn overgrepsscener. Det handler flere ganger om å få noe ekkelt i munnen, bare halvveis frivillig, men likevel ikke helt motvillig. Det er når hun dukker ned i de vanskelige seksuelle relasjonene at Østreng blir en interessant lyriker. Her er et utdrag fra et av disse diktene:

(...) På signalet ditt svaie, firbeint ned
i bolet, på sekundet være gapende munner
sult og plastelina, inhalere, raspepuste
hulefingre flathender knyttnever
lærremmer beltespenner
spredte rumpeballer fittevegger lete
etter stemmen din, stemmen, hvor er du, absorbere
ormetunger tenner, finne deg, forbrenne
hyperventilere
kuksafter svelge, alt alle, for å løsne
fra mer enn tusen tap fra før av
løsne, løsne, flyte (...)

Det er i dette diktet vi får høre om mingvasevann, som har gitt tittel til boken: *Mingvasevann*. For øvrig ikke en særlig god tittel, den assosierer til Kina, mens origamifiguren på omslaget – muligens en fugl i flukt – assosierer til Japan. Men noe «østlig» er det ikke over disse diktene i form eller tankeinnhold. Østrengs debutsamling fra i fjor hadde en langt sprekere tittel: *Om hvor langt det er til Ullern*. For det er i Oslo og på Østlandet vi er.

Den vanskelige andreboken er ingen innertier. Men Østreng sier i et intervju på nettstedet bokmerker.org at hun jobber parallelt med 50-60 dikt hver dag. Så vi hører gjerne mer fra henne.

Henning Howlid Wærp

Margaret Atwood (t.v.) sammen med den skotske kunstneren Katie Paterson, som står bak prosjektet *Framtidsbiblioteket*. FOTO: GIORGIA POLIZZI/BJØRVIKA UTVIKLING

Litteraturfestivalen i Lillehammer fyller 20 år og kan skilte med selveste Margaret Atwood. I en alder av 75 år er forfatteren like vital og klatredyktig som en fjellgeit.

Hyperaktiv æresgjest

Bok noveller

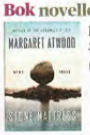

Margaret Atwood
Stone Mattress
Nan A. Talese

Smarte og underholdende noveller

Det kan ofte virke bakvendt når miljøaktivister tar fly for å delta på konferanser og festivaler med utslippskritisk profil. Men den canadiske forfatteren og aktivisten Margaret Atwood har i det minste eksperimentert med alternative former for tilstedeværelse: Forrige gang hun deltok på Litteraturfestivalen i Lillehammer (2008), befant hun seg fysisk i hjembyen Toronto. Hun ble intervjuet virtuelt ved hjelp av et såkalt telepresence-program utviklet av forskere ved Høgskolen i Lillehammer.

Selv har Atwood oppfunnet en digital signeringsrobot kalt Long Pen. Den kan forfattere bruke til å signere bøker på langdistanse i stedet for å reise på miljøskadelige lanseringsturneer.

Nei takk til pensjonistlivet

I år vil hun være fysisk til stede i Lillehammer. I motsetning til mange andre berømte forfattere, som aller nådigst bidrar til et par programposter når de er på litteraturfestivaler, så kommer Atwood for å gjøre en skikkelig jobb. Hun skal holde foredrag, delta i festforestillinger og være første bidragsyter i et miljøvennlig kunstprosjekt kalt *Framtidsbiblioteket* (se listen til høyre).

Naturligvis har hun også bøker å promovere. Margaret Atwood har alltid det, for hun er av den hyperaktive typen. Hun begynte å publisere dikt da hun var i tenårene, og har utgitt mer enn 40 skjønnlitterære bøker for voksne.

Siste bok i sci fi-trilogien *MaddAddam* er nylig utkommet på norsk. Hennes ferskeste bok på engelsk er novellesamlingen *Stone Mattress*. Også den er under oversettelse til norsk. For tiden skriver hun visstnok på to forskjellige romaner, der den ene skal være inspirert av skuespillet *The Tempest* av William Shakespeare.

Det høye produksjonstempoet ser imidlertid ikke ut til å legge noen demper på kvalitetssansen. På sitt beste er *Stone Mattress* en vital, smart og galgenhumoristisk bok.

Horror og fantasy

Forfatteren kaller de ni tekstene for «tales» (eventyr). Men sammenlignet med *MaddAddam*-trilogien, der handlingen er lagt til en dyster fremtid full av genmanipulerte vesener, er *Stone Mattress* ganske så tradisjonell novellekunst. Det refereres riktignok til vampyrer i et par tekster, men da i overført betydning. Vampyren i «Lusus Naturae» er eksempelvis offer for gamle fordommer, et deformert barn som i novellens historiske setting får dette fatale stempelet.

Forøvrig er samlingen befolket av selvbevisste seniorer, ofte forfattere i 70-årene som ser tilbake på egne karrierer med bitterhet. Flere av dem er pionérer innenfor suksessjangre (horror, fantasy) som står lavt i kurs i hos gamle venner og seriøse kolleger. Det irriterer dem at berømmelsen bygger på utpregede ungdomsverker. Atwood formulerer deres frustrasjoner i lange og misfornøyde setninger, ofte med slagferdige, innskutte bisetninger. Både Jack Dace og Gavin Putnam er nære slektninger av Tomas F, Kjell Askildsens foraktfulle antihelt.

Det er fornøyelige portretter. Samtidig gjør Atwood treffende analyser av høyt og lavt, mote og status i litteraturen. Hennes egen uvilje mot å bli kalt sci fi-forfatter lader analysen med kledelig selvironi. Hverken filmatiseringer, datospill, dedikerte fans eller akademisk interesse for fantasy-karakterer av typen «Kluvosz of the Crystal Eyes», er nok til å nulle ut det litterære hierarkiet som syttiåringene i novellesamlingen innerst inne deler.

Frankenstein-metoden

Litterær suksess kan altså bli et slags monster som lever sitt eget liv. Også flere av de andre novellene er preget av en slik Frankenstein-idé. Det gjelder ikke minst for tittelnovellen «Stone Mattress», som ifølge forfatterens etterord ble påbegynt under en gruppetur i arktiske strøk. Deltagerne underholdt hverandre med å fortelle historier. Dette er et hint til leseren – for ikke å si en ringende bjelle. Den verdensberømte skrekkromanen *Frankenstein* (1818) av Mary Shelly skal nemlig ha blitt til på lignende vis.

«At the outset Verna had not intended to kill anyone», heter det i første setning. Verna vil bare på ferie, enkelt og greit. Men på gruppeturen til arktiske strøk støter hun på en viss Bob, mannen som 50 år tidligere tok jomfrudommen hennes på en nedverdigende måte og skandaliserte den naive fjortenåringen.

Vernas killerinstinkt våkner umiddelbart ved gjensynet, og leseren får raskt en følelse av det ikke er første gang. Innenfor rammene at et stilig og utstudert krimplot tegner Atwood konturene av en skadet kvinne som selv er blitt til en temmelig skruppelløs karakter. Tittelen «Stone Mattress» (madrass av stein) viser til et geologisk fenomen som reisefølget oppsøker, men gir etterhvert erotiske assosiasjoner: Vår antiheltinne Verna lokker Bob til flørt på et hardt og kaldt underlag.

Seksuelle minner

I andre noveller er de seksuelle minnene av lykkelig karakter – men ikke mindre avgjørende for erotiske preferanser, fantasiverden og identitet. Slik forblir menneskene kjedet til hverandre også lenge etter brudd eller dødsfall. Hos Atwood kan en aldrende fantasy-forfatter ha erotiske drømmer om den alltid kåte, men svikefulle kjæresten hun hadde som tyveåring. I neste omgang kan forfatteren legge perspektivet til ham, en frekk og grumpy poet som har hatt tre yngre koner. Jo mer impotent han blir, desto sterkere idylliserer han den deilige ungdomskjæresten.

Er ungdomstiden et slags spøkelse? Et bestemmende mønster? Uten å henfalle til enkel psykologisering klarer i hvert fall Margaret Atwood å vise hvordan skjellsettende resultater og ungdomserfaringer hjemsøker eldre mennesker i monstrøs eller bittersøt form.

Ingunn Økland

Profil

Margaret Atwood

- Verdensberømt forfatter og miljøaktivist fra Canada
- Særlig kjent for romanene *Tjenerinnens beretning* og *Den blinde morderen*
- Hun skriver også noveller, dikt, barnebøker og sakprosa
- Har vunnet en lang rekke priser, inkludert Booker Prize.

Fakta

Litteraturfestivalen i Lillehammer

- Åpner med festforestilling tirsdag 26. mai og varer til søndag 31. mai.
- Norges største og viktigste litteraturfestival.
- Arrangeres i år for 20. gang, fikk knutepunktstatus i 2006.
- 24.000 besøkende i 2014.
- Årets budsjett er på 7 millioner kroner, hvorav drøyt 60 prosent er statsstøtte.

#MÅLESE

Ingunn Økland
Hovedanmelder

Legg merke til disse

1 Kinesisk delegasjon
En hel delegasjon av kinesiske forfattere og kunstnere er på vei til Norge. Nobelpriskandidaten Bei Dao vil holde hovedforedraget under festivalen. Han måtte gå i eksil etter å ha støttet studentopprøret i 1989. En periode bodde han faktisk i Norge. Det vanskelige forholdet mellom Kina og Norge vil bli belyst i flere programposter. Forholdet blir også kommentert på mer hverdagslig vis av den fine tegneserieskaperen Xueting Yang, hjemmehørende i Oslo.

2 Helle Helle
Litteraturfestivalen er blitt et samlingspunkt for nordiske forfattere. Helle Helle fra Danmark gjør for tiden suksess i Norge med romanen *Hvis du vil*. Den gikk rett inn på bestselgerlisten og er nå trykket i 7000 eksemplarer, et høyt tall for en oversatt roman som ikke er skrevet i krimsjangeren. Boken er en fabelaktig skildring av to joggere som mot sin vilje må tilbringe natten sammen i en gapahuk.

3 Paal-Helge Haugen
Han er nestor i moderne norsk poesi og fyller nå 70 år. 25 kolleger feirer Haugen i festskriftet *Poesi på alle kanter*, og han blir en sentral forfatter på festivalen. Samtidig blir hans viktigste verker utgitt på nytt. Den eksperimentelle punktromanen *Anne* (1968) er en klassiker. Diktromanen *Steingjerde* (1979) er lagt til et bondesamfunn i brytningen mellom tradisjoner og moderne hverdagsliv. Slik plasserer Haugen kyrne på båsen: «vi følgde dei inn, dei veldige / varme dyresidene / fjell av sakte rørsle / og tyngde // når dei roa seg / la heile verden seg / til ro».

4 Vigdis Hjorth
Denne forfatteren er en favoritt på litteraturfestivaler over hele landet. Vigdis Hjorth kan kåsere om hva som helst og forteller levende om egen skriving. I Lillehammer vil hun gi en personlig oppsummering av høydepunkter og kanskje fadeser i løpet av festivalens tyveårige historie.

5 *Framtidsbiblioteket*
Den skotske kunstneren Katie Paterson har plantet tusen trær på Vettakollen i Nordmarka. Om hundre år skal disse trærne felles for å bli papir til en bokantologi. Tekstene skal leveres fortløpende av både norske og utenlandske forfattere, men blir altså tilgjengelige først i 2114. Underveis skal kunstprosjektet bidra til forbilledlig skogsforvaltning og sikre de nyplantede trærne i et 100-årsperspektiv. Margaret Atwood overleverer første tekst til *Framtidsbiblioteket* under en seremoni i Oslo på tirsdag, og dagen etter blir prosjektet presentert på litteraturfestivalen i Lillehammer.